

Editorial

Časopis *Orbis scholae* vstupuje tímto číslem do jubilejního desátého ročníku. To je vhodná chvíle ke krátkému pohledu zpět, ale hlavně kupředu. Ze všech stran se dnes mluví o zběsilém tempu změn ve školství, ve způsobu vědecké práce, v komunikaci. Při snahách o postižení vývoje jakéhokoli jevu je však třeba ptát se nejen po tom, co se zdánlivě či skutečně mění, ale také sledovat, co zůstává stabilní a udržuje souvislost mezi minulostí, přítomností a budoucností. Protože význam kontinuity bývá podceňován, začnu několika faktory, jež zůstávají konstantou vědeckého publikování obecně nebo udržují kontinuitu v případě našeho časopisu.

Při všech změnách, kterými prochází akademické publikování, základním rysem zůstává princip posuzování všech hlavních statí nejméně dvěma recenzenty z akademické komunity. I když se snažíme využít pro zvýšení kvality expertizu členů redakce, v poslední instanci je pro nás klíčovou spolupráce s recenzenty mimo okruh redakce a ve velké míře i mimo organizace, které se podílejí na vydávání časopisu. Jádro okruhu spolupracovníků, kteří se podílejí na recenzování textů a určování celkové koncepce, tvoří mezinárodní redakční rada. Po celou dobu existence časopisu je její předsedkyní prof. Eliška Walterová, jejíž zásluha je z tohoto hlediska nedocenitelná. Také mnozí členové redakční rady nás doprovázejí po většinu dosavadní existence časopisu. Ovšem aby podstata recenzního procesu zůstala zachována, možná se budou dílčí aspekty tohoto jádrového procesu ve střednědobém výhledu měnit. V některých oborech už dnes není možné zachovat oboustrannou anonymitu recenzentů – specializace se stává tak úzkou, že identitu autorských týmů prakticky nelze před recenzenty skrýt. Experimentuje se také s různými formami otevřeného nebo post-publikačního recenzního řízení, kdy k on-line verzi článku mohou kvalifikovaní čtenáři doplňovat svá vyjádření (popř. jimi zcela nahradit tradiční recenze). K tak zásadním změnám se zatím nechystáme, ale uvažujeme o tom, že ve zdůvodněných případech necháme čtenáře nahlédnout do průběhu recenzního řízení a zveřejníme s textem i jeho posudky.

Časopis od začátku byl, a nadále je, publikován v režimu plného otevřeného přístupu (platinum open access). Všechny texty jsou po dokončení předtiskové přípravy jednotlivých čísel bez embarga ihned přístupné na webu. Za vydání autoři neplatí žádné poplatky. To je možné díky další jistotě, již jsme dosud vždy měli – trvalé podpoře poskytované pražskou a brněnskou pedagogickou fakultou, které na sebe převzaly i výrobní náklady poté, co byl ukončen projekt Centra základního výzkumu

8 školního vzdělávání (tento projekt umožnil start časopisu). Současně po celou dobu vydávání trvá odborně plodná a vstřícná spolupráce mezi dvěma pracovišti těchto fakult – Ústavem pro výzkum a rozvoj vzdělávání PedF UK a Institutem výzkumu školního vzdělávání PdF MU, jejichž pracovníci společně tvoří výkonnou redakci.

Specifikem časopisu od začátku byl tematický akcent na školní vzdělávání. *Orbis scholae* se tím odlišuje od českých časopisů se starší tradicí jako *Pedagogika*, *Pedagogická orientace* či *Studia paedagogica*. I nadále chceme být časopisem o škole a školství v multioborové perspektivě a jsme rádi, že u nás texty na témata související se školou a školstvím publikují nejen pedagogové, didaktici či pedagogičtí psychologové, ale i sociologové, politologové, kulturní a sociální antropologové a další odborníci. Analýzy ukazují, že okruh autorů z hlediska oborové či institucionální příslušnosti se daří rozšiřovat.

Kromě konstant je však třeba pojmenovat i některé změny, k nimž došlo v průběhu dosavadní historie časopisu. K těm nejvýznamnějším patří zařazení do databáze SCOPUS, které zúročilo práci zakladatelského redakčního týmu, v němž dodnes (kromě E. Walterové) zůstávají David Greger a Tomáš Janík. Někteří zakládající redaktori z tehdejší „první party“ (obrat si půjčuji od Karla Čapka) podporují nyní časopis jako členové mezinárodní vědecké rady.

Časopis patřil k iniciátorům vytvoření společných formálních pravidel pro autory, která nyní uplatňují mnohé české pedagogické časopisy, což – jak doufáme – usnadňuje práci autorům i recenzentům. Avšak aplikace původně americké normy APA na české texty není bez drobných obtíží. Například podle anglického úzu bývají názvy časopisů psány s kapitalizovanými počátečními písmeny slov. V bibliografických odkazech je tedy obvykle náš časopis uváděn jako *Orbis Scholae*. Měli bychom jej tak psát i v češtině? A budeme ho i v budoucnu vydávat převážně či vůbec v češtině? Zejména druhou z těchto otázek je nutno v tomto krátkém textu nechat otevřenou.

V roce 2012 vzalo časopis pod svá křídla Nakladatelství Karolinum, které kromě zajišťování předtiskové přípravy a tisku loni převzalo i distribuci. Navíc nám v rostoucí míře poskytuje metodickou podporu v oblasti zlepšování kvality redakční práce i on-line publikování. Od minulého ročníku tak díky spolupráci s Karolinem mají hlavní texty v našem časopisu DOI. Souběžná existence papírového a webového časopisu nabízí nové možnosti, jež se teprve učíme využívat. Konkrétně on-line vydání tohoto čísla – na rozdíl od papírové verze – vychází částečně barevně, jak si to vyžádal jeden z článků. Do budoucna možná dominance webové verze časopisu nad papírovou zpochybní tradiční orientaci na číslo a donutí nás uvažovat o modelech publikování orientovaných na článek.

Tady už jsem se dostal od perspektiv k současnému číslu. Je trochu netypické v tom, že obsahuje jedinou empirickou studii (obecně empirické texty převažují). Je to text o informálním mezigeneračním učení v učitelských sborech Petra Novotného a Karly Brücknerové. *Non multa, sed multum* – ač tentokrát jediný, výborně odráží zaměření časopisu: je to článek v bohatém konceptuálním rámci kvantitativně studující kolektivní fenomén probíhající ve škole. Také další dva texty – oba přehledové – se týkají školy, byť ukazují každý svým způsobem na její potenciální

selhávání. Vít Šťastný mapuje klíčová témata a metody ve výzkumu soukromého doučování, což je jev, kterému se dostává i v české pedagogice v posledních letech významné pozornosti. Naproti tomu Jan Vyhnálek sice také podává mapující přehledovou studii, avšak fenomén, na který se zaměřil, zatím pozornosti výzkumníků u nás i v okolních zemích spíše uniká – je jím meziškolní mobilita (přestupy) žáků a její rozličné důsledky. Do dlouhodobé snahy redakce podporovat v českém prostředí kvantitativně orientovaný výzkum zapadá i metodologický text Petra Soukupa, který poskytuje vodítka pro práci s daty z mezinárodních šetření a s příslušným softwarem. Na pomezí přehledové a metodologické studie se pohybuje Jiří Mareš. Jeho text o výukových přehledových studiích nabízí mimo jiné netradiční metodu pro počáteční i další vzdělávání učitelů.

I když pět studií tvoří velmi malý vzorek, jsem rád, že v něm převažují (byť tentokrát mírně) autoři působící mimo dvě vydávající fakulty. Potvrzuje to rostoucí otevřenost a prestiž časopisu. (V 9. ročníku bylo 7 textů ze zahraničí, 9 z jiných pracovišť, 5 z našich domovských fakult – podle afiliace prvního autora.) V čísle se setkávají autoři v širokém rozpětí věku a zkušeností: od doktorandů přes výzkumníky středního věku až po zástupce nejzkušenější generace badatelů.

Tradičně zařazujeme i texty „menších žánrů“ – zejména zprávy a recenze. Jde o autorsky nevděčnou, ale důležitou činnost, která nepřináší ani slávu, ani zisk (body). I do budoucna vítáme články tohoto typu, právě tak jako diskusní texty k otištěným studiím. V tomto čísle určitě stojí za pozornost například podrobná zpráva Víta Šťastného o hongkongském vzdělávání s názvem „Neprohraje už na startovní čáře“.

Náš časopis opustil startovní čáru již před časem a nyní vbíhá do desátého kola. Něco zůstává, něco se mění. Přáli bychom si, aby změny byly jen k lepšímu a aby k tomu, co trvá, patřila nadále přízeň čtenářů, autorů, recenzentů a všech ostatních spolupracovníků.

Dominik Dvořák
výkonný redaktor